

**Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*,
Iași, Editura Polirom, 2003**

Rebecca Haynes este lector, specialist în Studii Românești, la Institutul de Studii Slave și Est-Europene din cadrul University College, Londra. Este, fără nici o îndoială, o autoritate în domeniul relațiilor româno-germane. A publicat numeroase cărți, printre care *Occasional Papers in Romanian Studies* (1998), și articole: „German Historians and the Romanian National Legionary State, 1940-1941” (1993), „Germany and the Establishment of the Romanian National Legionary State, September 1940” (1999), apărute în *Slavonic and East European Review*.

Făcând apel la multe surse nepublicate, multe dintre ele din arhivele românești, la colecții de documente publicate și la o impresionantă bibliografie, lucrări de referință în domeniu, jurnale și memorii, Rebecca Haynes reușește să demonstreze că are capacitatea de a domina și selecta imensa informație specifică perioadei pe care o analizează.

Scopul întregii politici externe a României, în perioada interbelică, a fost acela de a menține integritatea teritorială a țării. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv Ministerul român de Externe a răspuns posibilelor amenințări din partea statelor revizioniste prin integrarea României în sistemul securității colective, susținut de Franța.

Nicolae Titulescu a încercat, în perioada 1932-1936, să consolideze poziția României în sistemul de securitate colectivă prin încorporarea Bucureștiului în sistemul de alianțe franco-sovietic, început în anul 1935. Această atitudine a fost respinsă de majoritatea clasei politice, anti-bolșevice, a României.

Rebecca Haynes reușește să demonstreze că, în timp ce politica pro-sovietică dusă de Titulescu îi deranja pe politicienii români, sistemul de securitate colectivă sprijinit de Franța începea să se destrame.

În contrast cu marea majoritate a istoricilor români, cercetătoarea britanică constată o îndepărtare de linia pro-franceză a politicii externe românești o dată cu demiterea lui Titulescu din funcția de ministru de Externe, la sfârșitul lunii august 1936. Devenit incomod pentru Carol al II-lea, Titulescu nu era agreat nici de majoritatea politicienilor români, în special datorită sprijinului manifestat pentru un pact de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică.

După 1936, susține Rebecca Haynes, Carol al II-lea și miniștrii săi de Externe au încercat să ocupe o poziție de neutralitate neoficială față de Marile Puteri, politică ce presupunea – inevitabil – dezvoltarea relațiilor cu Germania. Autoarea indică trei factori esențiali care au grăbit România să se apropie de Reich. Primul factor, cel al relațiilor economice, a fost de o extremă importanță pentru că, începând cu martie 1935, când s-a semnat tratatul economic, Germania începea să-și restabilească dominația economică pe care o avusese înaintea primului război mondial, în România. Pe de altă parte, Germania era singura țară capabilă și dornică să absoarbă resursele agricole și materiile prime din România, în schimbul bunurilor industriale.

Al doilea factor era chestiunea Ungariei revizioniste, politicienii români temându-se că Germania va fi dispusă să sprijine Ungaria în revendicările sale teritoriale asupra României.

Al treilea factor a fost teama de Uniunea Sovietică, știut fiind faptul că la nivelul clasei politice românești sentimentele anti-sovietice și anti-bolșevice erau dominante.

Perioada din august 1936 până în decembrie 1937, cât Victor Antonescu a fost ministru de Externe, se caracterizează prin încercarea de a realiza neutralitatea între Marile Puteri și de a stabili legături puternice cu Reich-ul. Cel mai înfocat susținător al acestei politici a fost Gheorghe Brătianu, influențat de declarația de neutralitate a Belgiei din toamna anului 1936. În octombrie 1936, guvernul belgian a declarat că articolul 16 din Liga Națiunilor nu se poate aplica fără acordul Belgiei. Datorită acestui articol, membrii Ligii Națiunilor erau obligați să acorde dreptul de trecere pe teritoriul lor forțelor armate ale oricărei țări care era membră a Ligii, pentru a proteja un alt stat membru dacă era victimă a unei agresiuni. Respectarea articolului 16 avea serioase consecințe față de România, căci Uniunea Sovietică s-ar fi putut folosi de acest drept pentru a trece prin România spre a ajuta Cehoslovacia în eventualitatea unui atac german.

Chiar ideea „blocului neutrilor“, lansată de Gafencu în toamna anului 1939, își are originea în concepția lui Gheorghe Brătianu și în conferințele și articolele publicate de eminentul istoric în anii 1936-1937. Politica de păstrare a neutralității a fost urmată de guvernul Goga-Cuza, din decembrie 1937 și până în februarie 1938.

În timp ce aproape toți istoricii români afirmă că România a fost singura țară care a rămas loială Cehoslovaciei, în 1938, Rebecca Haynes demonstrează, pe baza unor documente care nu lasă loc îndoielii, că Ministerul de Externe, condus de Nicolae Petrescu-Comnen, a căutat să evite îndeplinirea obligațiilor față de Cehoslovacia, pentru a-și putea menține neutralitatea față de Reich. România ar fi fost nevoită să intre într-un posibil conflict *doar* dacă s-ar fi lansat un atac împotriva Cehoslovaciei de pe teritoriul ungar. România a îndemnat guvernul cehoslovac să ajungă la o „înțelegeră“ cu germanii.

Numirea lui Gafencu, în decembrie 1938, la Ministerul de Externe a însemnat continuarea politicii pentru păstrarea neutralității și a „echilibrului“ între Marile Puteri. Această politică de echilibru s-a putut menține în anul 1939, dovada incontestabilă fiind acordul economic cu Germania, din martie 1939, dar și garanția anglo-franceză pentru România, din 13 aprilie același an.

Acordul economic cu Germania a fost bine primit chiar și de miniștrii pro-occidentali, cazul lui Armand Călinescu fiind relevant. Mai mult, după ocuparea Cehiei, Germania își recăpătase întâietatea în economia României, 50% din exporturile Bucureștiului luând calea Berlinului. În ceea ce privește garanția anglo-franceză, România a cerut și a impus să-i fie respectată politica de „echilibru“ și a respins orice garanție reciprocă ce ar fi putut obliga România să intervină de partea anglo-francezilor împotriva Germaniei. În aceeași perioadă Bucureștiul a refuzat să transforme alianța polonă-română, constituită pentru apărarea mutuală împotriva unui atac rus, într-un acord *erga omnes*.

Cercetătoarea britanică reușește să demonstreze că scopul principal al lui Gafencu, în anul 1939, a fost acela de a preveni includerea României în diverse planuri britanice de a crea un bloc anti-german în Estul Europei.

Din toamna anului 1939, politica de echilibru a lui Gafencu devenea din ce în ce mai greu de menținut și după invazia sovietică în Polonia, la 17 septembrie 1939, principala teamă a României era că Germania va permite încorporarea Basarabiei în Uniunea Sovietică.

După ce, la 28 mai 1940, Belgia a capitulat, guvernul român și-a declarat dorința de a avea colaborări mai strânse cu Reich-ul „în toate domeniile“. Gafencu, care nu agreea această nouă orientare, și-a prezentat demisia pe 1 iunie.

Bazele alianței dintre Antonescu și Germania, susține Rebecca Haynes, au fost puse de regele Carol al II-lea în vara anului 1940. Prinsă între Germania și Uniunea Sovietică, legăturile României cu Occidentul deveneau din ce în ce mai dificil de păstrat, în timp ce influența Germaniei și a Uniunii Sovietice creștea în problemele Est-Europene. Amenințarea sovietică era considerată mult mai periculoasă decât cea germană, existând teama, justificată altminteri, că ocuparea României de către ruși ar duce la distrugerea monarhiei românești și a clasei politice. Dincolo de afinitățile naționaliste, orientarea României către alianța cu Germania a fost

pragmatică și s-a datorat fricii de Uniunea Sovietică. Pragmatismul apropierei de Germania dădea sens și scopului României în războiul ce începuse și anume reîntregirea României Mari.

Într-un mod original și extrem de interesant, cercetătoarea britanică găsește similitudini cu perioada anilor 1936-1940 în secolele XVII-XVIII. Așa cum Brâncoveanu a reușit să „navigheze” între Imperiul Otoman, cel Habsburgic și cel Rus, așa cum, în sec. al XIX-lea, conducătorii românilor au exploatat inteligent tensiunile dintre Imperiul Otoman și cel Țarist și au captat bunăvoința puterilor occidentale, în septembrie 1940 România a intrat în tabăra Axei când era evident că acest lucru era singura sa protecție împotriva unei agresiuni sovietice.

Lucrarea Rebeccăi Haynes se va impune, suntem convinși, în literatura de specialitate din România și va deveni, într-un viitor nu prea îndepărtat, un punct de referință în studierea acestei perioade. Chiar dacă intră în contradicție cu majoritatea opiniilor exprimate în istoriografia din România, cercetările și concluziile cercetătoarei din Marea Britanie nuanțează o perioadă considerată „clară” în politica externă a României. Luciditatea analizei și finețea interpretării, documentația impresionantă și depășirea oricăror tipuri de clișee istoriografice, ne determină să afirmăm că suntem în fața unei reușite incontestabile care poate schimba punctele de vedere devenite „clasice” în legătură cu perioada dintre anii 1936 și 1940.

Ionel Sîrbu